

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

DOI: 10.52122/nisantasisbd.1548710

ÖZERKLİK VE İLİŞKİSELLİK SPEKTRUMU: EŞ SEÇİM GÖRÜŞLERİ
ÜZERİNE NİTEL BİR İNCELEME

Dr. Ayşe YILDIRIR GÜRCÜOĞLU*

*İstanbul Nişantaşı Üniversitesi

e-posta: ayseyildia@gmail.com

ORCID 0000-0002-9622-7976

ÖZ

Bu çalışma, eş seçimi ve evlilik kararları konusunu ele almakta ve bu süreçlerdeki özerklik ve ilişkisellik gibi kültürel normların rolüne odaklanmaktadır. Araştırmada, evlilik kararlarında özerklik ve ilişkisellik kavramlarının nasıl ortaya çıktığı incelenmiş ve eş seçiminde belirgin olan örüntüler ile eğilimler kültürel psikolojik bir perspektiften, nitel bir araştırma yoluyla analiz edilmiştir. Görüşmeler ise bire bir problem odaklı yöntemle dayandırılarak yapılandırılmıştır. Katılımcıların (N=22) eş seçme stratejilerine ilişkin tutumları, gelenekselden moderne bir spektrum üzerinde gösterilmiş ve bu spektrum, tutumların dağılımını ve iki uç arasındaki geçişleri transparan bir şekilde ortaya koymaktadır. Eş seçiminde benzerlik, yakınlık (mahremiyet) ve çekicilik ön plana çıkmakta, ancak aileler de bu süreçte önemli bir rol oynamıştır. Katılımcıların ambivalens kararları ve düşünce örüntülerinin ortaya çıktığı bu örnekte, Kağıtçıbaşı'nın savunduğu gibi, Türkiye gibi ülkelerde modernleşmenin yalnızca Batılılaşma şablonuyla ilerlemediği, kendine özgü bir gelişim gösterdiği bu çalışma ile vurgulanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Eş seçimi, özerklik-ilişkisellik, evlilik kararı

BETWEEN AUTONOMY AND RELATIONALITY: A QUALITATIVE STUDY ON SPOUSE
CHOICE PERSPECTIVES

ABSTRACT

The article examines specific cultural norms, such as ideas of relatedness and autonomy, which contribute to spouse selection processes and marriage decision-making. A cultural psychological perspective was used to analyze how the concepts of autonomy and relatedness show themselves in the decision to marry. And the specific patterns and tendencies in the choice of a partner were analyzed through a qualitative study. The study indicates that participants' strategies for selecting a spouse in the process leading to marriage vary, highlighting the importance of individual preference. It also demonstrates that all participants (N=22) families are involved in the marriage process. In partner choice, similarities, intimacy (mahremiyet) and physical attractiveness are prioritized, but family also plays an important role. This study shows that marriages need to go through a transition from dating and romantic relationships to the idea of family. Detailed analyses reveal participants' ambivalent decisions and thought patterns, reflecting an understanding of the social structure's differences and similarities between Western-oriented societies. Modernization in countries like Turkey has not simply followed a Westernization pattern, as Kağıtçıbaşı (2005) suggested.

Keywords: Spouse choice, autonomy-relatedness, marriage decision-making.

Geliş Tarihi/Received: 11.09.2024

Kabul Tarihi/Accepted: 30.12.2024

Yayın Tarihi/Printed Date: 31.12.2024

Kaynak Gösterme: YILDIRIR GÜRCÜOĞLU, A., (2024). "Özerklik Ve İlişkisellik Spektrumu: Eş Seçim Görüşleri Üzerine Nitel Bir İnceleme". *İstanbul Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(12) 765-781.

GİRİŞ

Evlilik, diğer insan ilişkileriyle karşılaştırıldığında ayrıcalıklı bir statüye sahiptir (Berger & Keller, 1965). Ancak, son yirmi yılda Avrupa ülkelerinde ve Türkiye’de evlilik oranlarında gözlemlenen genel düşüş eğilimi ve evlilik yaşının giderek yükselmesi, modernleşme sürecinin etkisiyle evliliğin sosyal bir norm olarak değişen doğasını yansıtmaktadır (Eurostat, 2022; TÜİK, 2022). Bu eğilim, evliliğin yalnızca kurumsal bir yapı değil, aynı zamanda romantik ilişkilerin biçimi olarak da yeniden şekillendiğini ve bu dönüşümün araştırmalara yansımakta olduğunu göstermektedir.

Tarihsel değişimler ve sosyo-kültürel farklılıklar, yakın ilişkiler ve aile modellerinin çeşitliliğinin ve dönüşümünü incelemiştir (Horkheimer, 1936; Berger & Keller, 1965; Beck & Beck-Gernsheim, 2012; Lenz, 2009). Günümüz toplumuna odaklanan kültürel sosyolojik araştırmalar ise evlilik ve aşk kavramlarının toplumsal değişimle iç içe olduğunu ve ‘iyi yaşam’ algısının tarihsel süreçte dönüşüme uğradığını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, romantik ilişkilerin ve evliliğin doğası, toplumsal ve kültürel dinamiklerle şekillenen dinamik bir yapı arz etmektedir (Mahlmann, 1992; Illouz, 2012). Alanyazıların önemli bir kısmı, Batı toplumlarına, özellikle Amerika’ya odaklanarak, bu toplumlara özgü ilişki beklentilerini ve tercihlerini yansıtmıştır. Ancak, kolektif eğilimli kültürlerde ya da "Batılı" olarak kategorize edilmeyen toplumlarda evlilik ve eş seçimi konularını araştıran çalışmalar, kültürel değerlerin çeşitliliğini ve bu değerlerin kendi iç dinamikleri içerisinde nasıl değişebildiğini anlamak için önemli kaynak sağlamaktadır.

Günümüz toplumunda, bireylerin mutluluğu ve refahı açısından sağlıklı ve “iyi” ilişkiler önemlidir. Bu bağlamda, ilişkileri besleyen ve geliştiren faktörleri inceleyen çalışmalar, psikoloji alanında sıklıkla araştırılan bir konu olmuştur. Özellikle, bireylerin duygusal refahını merkeze sayısız alan araştırmalar, romantik ilişkilerin kalitesini ve tatmin düzeyini artıran etmenleri anlamaya odaklanmaktadır. Romantik ilişkiler üzerine yapılan psikolojik araştırmaların önemli bir kısmı, bağlanma kuramına odaklanmıştır (Bowlby, 1980; Shaver & Hazan, 1992; Feeney & Noller, 1996). Evrimsel psikologlar, bireylerin genellikle fiziksel çekicilik ve iyi sağlıklı özelliklere sahip eşler aradıklarını öne sürmüştür (Buss, 2017). Doyumu yüksek ve sürdürülebilir evliliklerin en önemli göstergelerinin başında çiftler arası etkili iletişim becerilerinin kullanımı, duygusal ihtiyaçların karşılıklı olarak karşılanması ve bireylerin benliğin gerçekleştirme ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri olduğunu göstermektedir (Gottman, & Notarius 2000; Sullivan vd. 2010). Bununla birlikte, sosyal psikoloji odaklanan güncel çalışmalar romantik ilişkilerde özerklik ve bağlılık ihtiyaçlarına odaklanmakta ve kültürel farklılık- ve benzerliklerin önemini vurgulamaktadır (Imamoğlu, 2000; Deci & Ryan, 2014; Kluver vd. 2020; Selçuk vd. 2024).

Bu çalışmada, kültürel psikoloji perspektifinden Kağıtçıbaşı'nın (2007) özerk-ilişkisel benlik ele alarak, yorumlarda Üskül ve arkadaşlarının (2023) Onur kavramının eş seçimini ile önemi ile ele almayı amaçlamaktadır. Bu benlik teorisinde, kültür ve sosyal değişim faktörlerinin kişilerin eş seçimi gibi önemli kararlar üzerindeki etkisini inceleyen nitel bir kültürel psikolojik çalışmadır.

1. Araştırmanın Önemi ve Amacı

Kağıtçıbaşı'nın geliştirdiği özerk-ilişkisel benlik modeli (Kağıtçıbaşı, 1997), evlilikte eş seçimini geleneksel ve modern flört biçimleri arasında keskin bir çizgiyle ayırmak yerine, daha derinlemesine bir şekilde ele almaya olanak tanımaktadır. Bu model, Türkiye'deki evlilik ve eş seçimi olgusunun kültürel psikolojik açıdan yorumlanmasında, Batılı yaklaşımları yerel dinamiklerle birleştirerek daha kapsayıcı bir anlayış geliştirmeye katkı sağlamayı hedeflemektedir. Bu çalışmanın amacı İstanbul'da yaşayan evli bireylerin şimdiki eş seçim süreçlerini ve olgusuna ilişkin kültürel psikolojik perspektiften incelemektir. Bu amaç doğrultusunda çalışmanın şu soruları sorar: Evlilikte eş seçimiyle ilgili görüş ve stratejiler hangi kültürel anlamlara sahiptir? Eş seçim süreçleri birbiriyle nasıl ilişkilidir?

2. Kuramsal çerçeve I: Kültürel Psikolojik perspektif üzerinden Benlik

Kültürel psikoloji, kültürel bağlamların bireylerin psikolojik süreçlerini—“deneyimleme, düşünme, hissetme, isteme ve davranma biçimlerini”—nasıl etkilediğini ve kültürel anlamların farklı toplumlarda nasıl şekillendiğini ve anlaşıldığını araştırır (Straub ve Chakkarathb 2021). Kültür teriminin sayısız tanımı mevcut olup, Straub’a (2007) göre Boesch’ün (1991) tanımı en uygun olanıdır. „Kültür, insan tarafından yapılan ve kullanılan nesnelere kurumlara, fikirlere ve mitlere kadar geniş bir içeriğe sahip bir eylem alanıdır. (...) Kültür, bir yapıdan çok süreçtir de. (Boesch, 1991). Bu bağlamda, kültürler, ilişkisel yapıları nedeniyle insanın bilgiye dayalı uygulamalarıyla iç içe geçmiş bir yapıdır ve deneyim ile eylem olanaklarını hem açar hem de sınırlar (Straub ve Chakkarath 2021, s. 200). Kağıtçıbaşı (2005) tarafından önerilen özerk-ilişkisel benlik, özerklik ve ilişkiselliğin görünüşte karşıt olan boyutlarını bütünleştiren kültürel bir modeli temsil etmektedir. Araştırmalar, benlik kurgusundaki kültürel farklılıkların “iyi insan”ın ne olduğuna dair inançları ve bireysel refah ile sosyal uyuma verilen değeri etkileyebileceğini göstermiştir. Kağıtçıbaşı’nın modeli özerklik ve ilişkiselliğin birbirini dışlamadığını, aslında uyumlu olabileceğini ve aynı bireyde birlikte var olabileceğini öne sürmektedir (Kağıtçıbaşı, 2005). Bu, benliğin bağımsız ya da bağımlı olduğuna dair geleneksel Batı görüşüne meydan okumakta ve kültürel faktörlerin benliğin gelişimini nasıl şekillendirdiğine dair kapsamlı bir anlayış önermektedir.

Türkiye’de çocuğun değeri üzerine yapılan araştırmalar, çocuğun psikolojik değerinin kentleşme ve sosyo-ekonomik refahın artan etkisiyle yükseldiğini göstermiştir (Kağıtçıbaşı ve Ataca 2005). Kağıtçıbaşı (2005), aile çalışmaları temelinde bağımlı-ilişkisel, özerk-ayrık ve özerk-ilişkisel benlik tiplerini geliştirmiştir. Bağlılık yönelimli ailelerde 'bağımlı-ilişkisel' benlik tipi ortaya çıkarken, özerklik bağlılığa kıyasla daha yüksek bir değere sahip olduğunda 'özerk-ayrık' benlik tipi gelişir. 'Özerk-ilişkisel benlik' ise hem özerkliğe hem de yüksek derecede bağlılığa sahip olup, bu benlik tipi özerkliğin duygusal bağımlılıkla karıştığı ve özerklik ile kontrolün birleştiği bir ebeveynlik tarzının hâkim olduğu durumlarda görülmektedir (Kağıtçıbaşı 2005, 412 f.). Yetişkinlik döneminde ise bireylerin ekonomik olarak aileden bağımsız oldukları ancak aile ilişkilerinin yakından devam ettiği savunulmaktadır (Kağıtçıbaşı & Ataca, 2015). Kağıtçıbaşı’nın çalışmaları, modernleşme kuramında karşıt kavramlar olan özerklik ve ilişkiselliğin bir arada var olduğunu kanıtlamıştır (Kağıtçıbaşı 2005; Kağıtçıbaşı ve Ataca 2005). Bu eleştirel bakış açısına göre, modernleşme kültüre bağlı olarak farklılık gösterir ve aile/benlik, tek tip ve durağan bir model ya da süreç olarak değerlendirilemez (Kağıtçıbaşı 2005). Bu Benlik modeli çerçevesinde, eş seçim sürecindeki kararlarda hem ailenin (ebeveynlerin) rolü hem de bireysel isteklerin önemli bir yer tutacağı öngörülebilir.

3. Kuramsal çerçeve II: Kültürel Sosyolojik Bakış Açısı Üzerinden Eş Seçiminde İdealler

Illouz ve Mahlmann kültürel ve toplumsal yapılar çerçevesinde bireylerin duygusal ve sosyal deneyimlerini tarihi perspektiften itibaren ele alır.

Illouz, Viktorya dönemi ve modern evlilik anlayışı arasındaki değişime odaklanarak, toplumsal değişimin etkileri olarak görülebilecek evlilik memnuniyeti ve idealleri arasındaki farklılıkları vurgulamıştır (Illouz, 2012). Ekonomik statü, etnik köken, dini ve ahlaki değerler anlamında sosyal statü önemini yitirmiş olup aile ve aşk modelleri değiştirmiştir. Örneğin, erkekler artık potansiyel evlilik eşlerini iletişim kurma becerilerine daha çok önem vermektedir (Illouz 2012, s. 185). Örneğin erkekliğin psikolojik özerkliği, kariyeri ve ideal kadınlığın ise yine özerklik ve kariyerle, aynı zamanda eğitim ve istekliliği bireyin eş arayışını karmaşık hale getiren bir faktör olarak yorumlamıştır (Illouz, 2012).

İlişkilerde, kendini gerçekleştirilmeye yer verilmesi gerektiği vurgulanırken, cinsellik ve özgüvenin önemi de öne çıkmış ve günümüzde, romantik ilişkinin veya evliliğin ömrünü belirleyen önemli faktör haline gelmiştir. Mahlmann’ın (1991) söylem araştırmasına göre modernleşme sürecinde ailelerde benlik daha önemli hale gelmiş ve geçmişte, işleyen bir evlilik, sabit kurallara göre standartlaştırılmış veya geleneksel bir iletişim modeli önemini yitirmeye başlamıştır (Mahlmann, 1991).

4. Türkiye’de Toplumsal Değişim Ve Psikoloji’nin Değerinin Artması

Feminist hareket ve söylemler, psikolojinin kültür endüstrisi aracılığıyla popülerleşmesi, psikoterapötik gelişim ve uygulamaların romantik ilişkilerdeki idealler ve politikalarla iç içe olduğunu ifade eder (Illouz, 2015). 1970’lerde başlayan politik hareketler, ‘psychoboom’ sürecinin, Almanya’da evlilik ve romantik ilişkilerde sosyal bir değişime yol açtığını analizlerinde gösterir (Mahlmann, 1991). Son dönem tarihsel çalışmalarında Almanya’nın toplumsal yapısının değişiminin yine bu dönemde mesleki profesyonelleşmeler ile özneleşmenin önemine değinir (Tändler & Jensen 2012). Türkiye ise farklı bir tarihsel gelişime sahiptir. Cumhuriyeti’nin kuruluşuyla birlikte Türkiye laik bir yapıya geçilmiştir. Seküler yapıların hızla yayılması ile teknolojik ve bilimsel gelişmeler ve ilerlemeler bir şekilde topluma çeşitlice aktarılmıştır. Laiklik ve rasyonalizm hükümet tarafından yürürlüğe konarak, toplumsal değişimlerin doğal süreci gerçekleşmemiştir (Yıldırım Gürcüoğlu, 2023). Fakat Diyanet İşleri Başkanlığı ile devam etmiştir (Öz, 2015). 1970’lerden itibaren diğer tüm Batı ülkelerindeki gibi sanayileşme, şehirleşme ve eğitim fırsatlarındaki artışla toplumsal anlamda değişimler yaşamış ve bilimsel faaliyetler önem kazanmıştır (Popper & Eccless, 1977). 1950’lerden itibaren Amerikan psikolojisi Türkiye’ye yaygınlaşmış olup özellikle öğretmenler ve eğitimciler için çeşitli eğitimler ve seminerler düzenleyerek psikolojinin özellikle eğitim alanında güçlü bir şekilde yerleşmesini sağlamıştır (Dogan, 2000; Mocan-Aydin, 2000). Kağıtçıbaşı’nın Türkiye’deki aile yapısındaki değişimlere dair kuramsal katkıları temelini oluşturmuştur. Bu çalışma, 2000’li yıllarda genişletilmiş ve beş yeni ülkede daha yapılmıştır (Mayer ve ark., 2005).

Bu makalede söz konusu olan araştırma İstanbul’da yapıldığından, İstanbul’un tarihi ve toplumsal yapısı ve özelliklerini bilmek önemlidir. Özellikle 1927-1950 yılları arasında, İstanbul’daki gayrimüslimlerin yurtdışı göçü ve iç göçün azalmasıyla birlikte, İstanbul’daki Müslüman nüfus oranı yükselmiştir (Yıldız, 2015). 1960’lı yıllardan itibaren ise kırsaldan kente göç artmıştır (Erder, 2015). Bu süreç, kentleşmiş olan şehirlerin daha da genişlemesine yol açan çeşitlilik yeni bir olgu olmamıştır (Ortaylı 2000, s. 16). Coğrafi yakınlık Müslüman Türkler ile Hristiyan Ermeniler arasındaki kültürel yakınlığı ve kültürel çeşitliliği de göstermektedir (Ortaylı 2000, s. 17). Evlilik toplum tarafından önemli görülen ve onaylanan bir birliktelik olmuş ve aidiyet evlilik yoluyla ve gelenekçi bir bakış açısıyla sağlanmıştır. (Ortaylı 2000, s. 48). Bu çıkarım, kültürel ve dini beklentilerin veya kısıtlamaların iç içe geçmesini somutlaştıran evlilik fikrinde kendini gösterir. Evlilik ve ailelerin evliliğe katılımı, geleneksel yapı ve düşünce varlığını sürdürmesi için uygun koşullar sunar.

Türkiye’de her ne kadar Amerikan psikolojisi yayılmış olsa da Batı’daki gibi bir feminizm yaşanmamış fakat 1980’lerden itibaren feminizm toplumda yerini kısmi de olsa yerini almıştır (Borak Boratav, 2021). Bilimsel alan olarak psikoloji belirli konulara yoğunlaşmıştır. Kağıtçıbaşı (1994) psikologların tanınması ve meşrulaştırılması sorunlarına dikkat çekmiştir. Bu sorun günümüzde çift ve aile terapisi alanında da 1980’lerden beri sunulmaktadır. Ancak 2007’den beri kurumsallaşmış düzenlemeler mevcuttur (Akyıl ve diğerleri., 2015). Yapılan araştırmalar çoğu terapi eğitimi veren kurumların bağımsız kuruluşlar olduğunu göstermiştir (Korkut, 2007; Coşan, 2005; Akyıl, 2015). Akyıl (2015) çalışmasında 2015 yılı verilerine göre, çift ve aile terapisi eğitimi ve tanımında hala büyük bir boşluk olduğunu belirtmektedir. Bu alandaki açıklıklar evlilik törelte ve toplumda geleneksel değerlere olan bağlılığı işaret edebilir.

5. Yöntem

Bu çalışma doktora tezinden üretilmiş olup, evlilik öncesi ve evliliğe geçiş sürecine ilişkin sorulara yanıt verilen görüşmelerin bölümlerini sunmaktadır. Bu nitel araştırmada 22 evli bireyle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmeler birebir problem odaklı yöntemle dayandırılarak yapılandırılmıştır. Problem odaklı görüşmelerde belirli konulara odaklanılır, katılımcıların anlatımları ve doğal çelişkiler analiz edilerek derinlemesine bilgi toplanır (Witzel, 2000). Çelişkiler ve tekrarlar, konunun anlaşılmasına yardımcı olur ve netleştirilmesi gereken noktalar ek sorularla ele alınmıştır. Bulgular bölümünde, partner seçiminde öne çıkan beş bireysel süreç ayrıntılı olarak ele alınacaktır; çünkü bu beş kişi, mülakat sırasında diğerlerine kıyasla seçim sürecinden daha ayrıntılı şekilde bahsetmiş ve açıklamıştır. Araştırmanın ana konusu çatışma çözüm idealleri olduğundan, giriş bölümünde yer alan bu soru ve konu parçası tüm katılımcılar tarafından detaylı bir şekilde ele alınmamıştır.

5.1. Araştırmanın Örnekleme

Katılımcılar (N=22) dar bir yaş aralığında seçilmiştir ve Piraye dışında hepsi ilk evliliklerini yapmıştır. Bu çalışmada yer alan katılımcıların yaş aralığı 25 ile 35 arasında olup, yaş ortalaması yaklaşık olarak 32'dir ve tüm katılımcılar İstanbul'da ikamet etmektedir. İstanbul'un bir mega kent olarak hem kentsel hem de kırsal/köy benzeri mahalleleri kapsayan, çeşitli etnik, dini ve kültürel farklılıkları barındıran semtlerin bir aradaki varlığı sosyolojik açıdan kabul görmüştür (Erder, 2021). Bu nedenle, çalışmada mümkün olduğunca farklı mahalle türlerinden katılımcılar seçilmiş¹ ve her bir katılımcı ile bireysel ve yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu çalışma, yalnızca kadın veya erkeklere odaklanmayan karma bir çalışma, fakat katılımcıların büyük çoğunluğu kadınlardan oluşmuştur. Bu duruma kadın katılımcıların konuya büyük bir motivasyon ve anlatma isteğiyle yaklaşmaları ve taleplerime hızlıca yanıt vermeleri etkili olmuştur. Bazı erkek katılımcılarla iletişime geçildiğinde, kendilerinin değil, eşlerinin daha fazla yardımcı olabileceği görüşünü dile getirmişlerdir.

5.2. Veri Toplama Süreci

Katılımcıların çoğu tanıdıklar aracılığıyla yönlendirilmiş olup, hiçbiriyle önceden tanışıklık olmamıştır. Görüşmelerin yalnızca ikisi erkeklerle yapılmış, bu durum kadın katılımcıların önerilmesinden veya erkeklerin görüşme yapmak istememelerinden kaynaklanmıştır. Görüşmelerin çoğu katılımcıların evlerinde yapılmış ve anonimlik konusunda bilgilendirilmişlerdir; bazı katılımcılar anonimleştirme talep etmemiştir. Veriler, Ruhr-Universität Bochum'un etik yönergelerine uygun olarak anonimleştirilmiş ve görüşmeler 35 dakika ile iki saat arasında sürmüştür.

Verilerin Analizi

Sistemik veri analizi belgesel ve ilişkisel hermenötik yöntemleri kullanılarak gerçekleştirilmiştir (Bohnsack, 2010; Straub, 2010; Straub & Ruppel, 2021). Tüm görüşmeler çözümlenmiş ve yorum tablosu oluşturulmuş. Yorumlama için Türkçe transkriptler kullanılmıştır. Görüşmelerin temasal analizi yapılmıştır. Yöntem temelde iki aşamadan oluşur: İlk yorum aşamasında görüşme verilerinin temasal ve ana fikirlerini keyfi yorumlamayı önlemek adına kısa ve öz bir şekilde sunulmuştur. İkinci aşamada ise örtük anlamı anlamlandırma süreci tamamlanmıştır. Yorumlama aşaması, örtük anlam ve dikkat edilmeyen konuşmaları keşfederler. Yorumlamada minimum farklılaştırma veya maksimum karşılaştırma için karşılaştırma ufukları kullanılmıştır (Straub, 2010). Çoğu mülakat analizi için, belirli pasajlar akademik yorum gruplarında diğer doktora öğrencileri ile tartışılmıştır. İlişkisel hermeneutik, yönlendirme sınırları koyar ve bunları analiz eder, her bir sınır yorum gruplarındaki toplumsal ve bireysel bağlamlarını göz önünde bulundurarak, daha kapsamlı ve etkileşimli bir analiz süreci sunar (Straub & Ruppel 2021).

6. Bulgular Ve Yorum

Araştırmanın bulguları iki ana başlık altında sunulmuştur. İlk başlık altında, katılımcıların eş seçiminde mahremiyetin önemine vurgu yaparak yakınlıklardan kaçınma eğilimleri analiz edilmiştir. İkinci başlık, evlenmeden önce uzun süreli ve iletişimsel yakınlığın önemine vurgu yapan katılımcı tutumlarını analiz etmektedir. Tartışma bölümünde, katılımcıların eş seçimlerine ilişkin tutumları bir spektrum olarak gösterilmiştir. Bu spektrum, tutumların geleneksel ve modern uçlar arasında nasıl dağıldığını ve bu iki uç arasındaki geçişleri detaylı bir şekilde ortaya koymaktadır. Katılımcıların eş seçimindeki tutumları, sosyo-kültürel dinamikler ve bireysel tercihler çerçevesinde kapsamlı bir analizle değerlendirilmiştir.

¹ Araştırmanın anonimlik ilkesini koruması ve katılımcı sayısının nitel araştırma için sınırlı olması nedeniyle İstanbul'daki katılımcıların ikamet ettikleri semtler paylaşılmamaktadır.

Evlilik öncesi eş seçiminde (gelenek dışı) yakınlıktan kaçınma: Mahremiyet

Eşimle nasıl tanıştım? Annemizin ortak arkadaşı vasıtasıyla tanıştık biz. (Görüşmeci Aysu, 2018). Aysu, kocasıyla annesinin bir arkadaşı ve onun annesi tarafından bir araya getirildiklerini söylüyor. Ailenin gelecekteki evliliğe onayı genellikle belirli değer yargılarına tabidir. Bu değerler, ortak köken, dini görüşler ve uygulamalara dayanır. Ortaklık, ait oldukları topluluk içinde evliliğin istikrarını sağlar. Ailevi uyum, romantik veya mantıksız aşktan daha önemli sayılır. Anneler tarafından düzenlenen evlilik amaçlı tanıştırma yöntemi ise bir zorunluluk değil, güvenilir ve uyumlu, aynı zamanda sıradan ve rahat bir eş seçme yöntemidir. Ailelerin onayıyla aileler arasındaki uyum sağlanmış olur.

Arabuluculuk eyleminde, geleneksel aile anlaşmaları hem ebeveynler hem de çift için iyi bir evlilik için gereklidir. Aysu'nun ailesi için olduğu kadar kocasının ailesi için de aile değerlerinin ve normlarının karşı tarafla karşı karşıya gelmeden sürdürülmesi önemli görünmektedir. Aysu, evlenecek adayların sınırlı alternatifleri ve kabaca ne beklediği konusunda önceden net bir fikre sahip olduğunu da göstermiştir.

“Anneler görüştüktan sonra ortak bi alanda buluşturdular. Bi ön görüşme yaptık... Kafalarımızın uyacağını fark ettik aslında ilk konuşmada sonrasında üç ay gibi bi süre görüştük biz. Yüz yüze. Baktık uyumluyuz aslında bazı şeylerini birbirimizin tolere ediyoruz, em altı ay içinde de evlendik. Karar verdik. Ya böylece evliliğimiz başladı”.

Aysu ve eşi, annelerinin düzenlediği ortak bir kamusal alanda bir ön görüşmede tanışmışlardır. Annelerin anlaşması Aysu ve kocasının buluşmasını mümkün kılmış ve çocuklarını marjinal yabancılardan (eş adayları) korumak için bir güven alanı sağlamaktadır. Bu tanışma, ailelerin kültürel-dinsel değerlerinin ve gündelik pratiklerinin yerleşmesine yardımcı olmaktadır. Aysu'nun çok açık bir şekilde ifade ettiği gibi, aile üyelerinin uyumu, evlilik adayları arasındaki ilişkiden daha önemlidir.

“Ön görüşme” terimi ilginç bir seçimdir ve belirli bir iş birliğine girmeden önce tarafların birbirini tanıması için bir yolu ile ilişkilendirilebilir ve aslında kalıcı bir ilişkinin temelini oluşturur. Ancak, Aysu'nun eş seçimindeki kriterlerinin önemi göz önünde bulundurulduğunda, bu terimin kullanımı anlam kazanmaktadır. Evlenmeye istekli kişiler arasındaki bu ilk tanışmada anneler ilk adımı atarak Aysu ve evlilik adayı için ikinci adımı mümkün kılmışlardır. Yabancı bir erkek ya da kadınla romantik ya da yakın ilişki, ahlaki ve Müslüman dini motifli bir emir olarak görülebilir (Ahmed, 1992). Bu bağlamda, kişinin ve ailenin mahremiyeti korunmalıdır. Mahremiyet, fiziksel yakınlıkla yakından ilişkili ve kadın bedeni, mahremiyet' in önemli bir fiziksel bileşenidir. Bu mahremiyet, kişinin başkalarından korunması gereken varlık anlamını da içerir, beden utanıldığı veya kötü olduğu için değil, değerli ve korunması gerektiği içindir. Bu açıdan evlenene kadar kendini mahrem yakınlıklardan korumak önemlidir. Illouz'un “mahremiyeti, konuşma ve sözlü iletişimle eş tutulmakta” ve bu örnek Aysu örneğinde doğrulanmamaktadır (Illouz, 2015, s. 227).

Ebeveynlerin perspektifinden ise mahremiyet, kendi onurlarını korumak açısından büyük önem taşır. Ebeveynler, çocuklarını dedikodulardan korumak isterler çünkü kadının değeri, özellikle yabancı bir erkekle ya da erkeklerle buluşmasıyla azalabilir. Bu durum ‘Mahalle Baskısı’ ile açıklanabilir (Mardin, 2008). Bu ebeveyn davranış modelini, Türk-Müslüman bağlamında sezgisel olarak tasvir edilen mahremiyet kavramından hareketle koruyucu mahremiyet kültürü aynı zamanda ebeveynlerin bir görevi olarak da anlaşılabilir. Bu nedenle, aileler arasındaki tanışıklık önemlidir; böylece çocuklarını kendi kültürel anlayışlarına uygunca koruyabilirler. Bu bağlamda, mahremiyet sadece bireylerin sorumluluğunda olan ve yalnızca fiziksel olarak anlaşılması gereken bir kavram değildir, aksine çok katmanlı kültürel kodlar içerir.

Aysu eş adayında kriter olarak, birbirlerini tolere edebilmenin karar aşamasında önemli olduğunu ima etmiştir. Eşler olarak karşılıklı hoşgörü ve uyum evlilik için önemli bir temel oluşturmaktadır. Tolerans göstermenin gizli bir olumsuz anlamı vardır. Görüşme pasajıyla ilgili olarak, Aysu ve kocasının kişisel uyumsuzlukların varlığını kabul ettikleri, fakat bunların kabul edilebilir ölçüde olduğunu vurgulamaktadır. Dolayısıyla uyum kavramını anlaşmazlıklara

rağmen uyumluluk olarak anlıyorum. Hoşgörü, uyumsuz ilişkilerde uyuma hizmet eder. Paylaşılan değerler ve normlar, tanışmadan önce güçlü bir evlenme niyeti olsa bile uyumlu bir birlikteliği pekiştirebilir. Illouz ve Mahlmann bu gibi kriteri geleneksel olarak değerlendirir (Illouz 2011; Mahlmann 1998). Aysu'nun altı ay içinde evlenmesi, ailesinin ortak değerleriyle uyumlu olduğunu göstermekte ve ebeveynlerin evlilik öncesi hiyerarşik ilişkinin ve kontrolün devam ettiğini göstermektedir. Görüşmenin hiçbir kısmında zorlama ya da bu durumu ima eden bir evlilik sürecine dair bir ifade yer almamaktadır. Evlilik kararında Aysu ve eşi kendi kararı doğrultusunda uyumlu bir çift olduklarına karar vererek evlenmiştir.

Nilay için ailelerin tanıdıkları üzerinden gelecekteki eş önerilmiştir. "Ya ilk önce tabii bu Arzu teyzenin evinde buluştuk hani, hani Aliye teyze hem kayınvalidemi hem benim ailemi davet etti ama eşim yoktu. Hani biz Zonguldak'tayız, eşim İstanbul'da. Yani bayağı bir mesafe var" . Bu muhafazakâr sistemdeki eş seçeneklerin sınırlı ve kontrollü olduğu varsayılabilir. Karşılaştırmalı olarak, annelerin ya da aile ortamının sağladığı dar ve sınırlı sayıdaki partner seçiminin, evliliğin iki kişi arasında değil, aynı zamanda aileler arasında olduğu anlamına gelmesi nedeniyle uzun vadeli ve bağlayıcı bir ilişki sunduğu sonucuna varılabilir. Teyze'nin evinde buluşulması, belirli bir rol dağılımına ve kişiyle kurulan kişisel ilişkiye işaret etmektedir. Bu tür durumlarda ilk temas noktası ebeveynlerdir, çünkü kişi evlenene kadar 'mahremiyetini' ailesiyle birlikte korur. Dini, kültürel ve ailevi benzerlikler ve uyum varsayılabileninden, tanıdıklık ve ek akrabalık çöpçatana duyulan güvenin iyi bir göstergesidir.

"Eşimle nasıl tanıştım? Annemizin ortak arkadaşı vasıtasıyla tanıştık biz. (Aysu 2018, s. 7). Yani her iki tarafında tanıdığı, aile dostu diyim ben, ortak bir akrabamız. Yani onun vesilesiyle tanıştık. Ondan sonra yani aileler, böyle olumlu olunca, sonra ben eşimle ben telefonla görüştüm".

Nilay'ın ailesi ve eşinin ailesi arabulucu ile bir araya gelmiş ve görüşme çok olumlu geçtiği için Nilay şimdiki kocasıyla telefonla görüşmeye karar vermiştir. Aysu'da olduğu gibi bu da görücü usulü bir evlilikti. "Ben evet, evlenmeyi düşünüyordum. Çünkü üniversiteden mezun olmuştum, artık çalışıyordum" (Görüşmeci Nilay 2019). Görücü usulüyle evlenme isteği Nilay'dan gelmiş ve ailesi de görücü usulüyle evlenmesine destek olmuştur. Bu durum, aile baskısıyla görücü usulü evliliği değil, görücü usulüyle aile kurmaya yönelik bireysel ilgiyi göstermektedir. Ancak Nilay, ailelerin kendi gelecekteki evlilikleri hakkındaki görüşlerine ve ailelerin birbirleriyle uyumuna değer vermektedir. Dahası, Nilay evlilik için doğru zamanı eğitimini tamamlamak ve işe girmek olarak belirlemiştir ki bu da evliliğin özerk bir karar olduğu tezini güçlü bir şekilde desteklemektedir. Nihayetinde, eğitimini tamamlayıp bir iş sahibi olana kadar evlenmeyi beklediği için davranışları kocasıyla eşit düzeyde olmak istediğini göstermektedir. Nilay'ın özgürleştirici kararı, eşini ailesiyle birlikte seçtiği geleneksel yöntem ile evlilik sırasında verdiği bireysel karar arasındaki açık ambivalansıda göstermektedir.

Arabulucu teyze her iki aileyi de tanıdığı için bu toplantının önemli bir parçasıdır. Eldeki verilere göre en uygun buluşma annelerin, evlenecek adayların ve çöpçatanların ilk buluşmasıydı. Ailelerle yapılan ilk görüşmede Nilay, Aysu'nun aksine evlilik, evlenilecek eş adayının yokluğuna rağmen aileyle tanıştırılmıştır. Bu da öncelikli hedefin aileler de dahil olmak üzere homojen bir toplum olduğunu göstermektedir. Tanışma yeri arabulucu Teyze'nin dairesiydi. Bir apartman dairesi (ya da bir ev) "güvenlik" ile ilişkilidir (Hirsch, 2006). Konut, istenilen dini ve kültürel düzenlemelerin yapılabileceği kapalı ve korunaklı bir mekandır. Burada potansiyel evlilik adayının birey olarak bir rolü yoktur. Fakat eş seçiminde ailelerin benzerliği önemli rol oynamıştır, bu da sosyal psikolojide kullanılan proximity yani yakınlık faktörünün yerel versiyonudur.

"Bizim görücü. Görücü usulü oldu [...]. O kişi aradı. O kişi aradı. Aracı oldu iste. İşte böyle biri var dedi. Bir sene öncesinde söylemişti o bana. İstemedim ben aslında. Sonradan gene mevzusu geçti. Arkadaşım şey ya işte evlenmedi filan gibi. Görüşmek ister misiniz? Ben de tamam dedim. Gördüm. İlk gördüğümde (.) ısındı kanım, öyle söyleyeyim. //Evet//. Onun için de geçerli oldu. Çünkü ben Rizeliydim. O da Trabzonluydu zaten. Pek çok yönümüzde birleşiyordu. (Görüşmeci Zeynep).

Evliliğin düzenlenme şekli, geleneksel bir yaklaşımı ima etmektedir. Bu tip mahremiyetin önemli olduğu eş seçim sürecinde ağırlıklı olarak bağımlı-ilişkisel aile tiplerine yakınlık gözlemlenmiştir. Bu geleneksel modelin aksine, örneklemimdeki diğer görüşmelerde aileden bağımsız eş seçim süreçleri ve ilişki idealleri ortaya çıkmıştır.

Evlilik öncesi uzun süreli yakınlık: İletişimsel ideal

Görüşmeci Mehmet ve eşi üniversitede tanışmışlar. Mehmet eşine ilk görüşte aşık olmuş ve Mehmet'in ilgisi sayesinde romantik ilişkileri başlamıştır. "Ya biz üniversitede tanışmıştık. Üniversite ikici sınıfta. Ben ilk görüşte aşık olmuştum. Ve daha sonrasında, sevgililik süreci" (Mehmet 2019). Üniversite, ebeveynlerin katkısı olmadan partnerlerini özgürce seçme imkânı sunar ve ilk görüşte aşkı yaşamalarını sağlayacak tesadüfi karşılaşmaları kolaylaştırıcı bir çerçeve sağlıyor gibi görünüyor. 'İlk görüşte aşk' ifadesi burada idealize edilmiş bir aşkı göstermektedir. Bu ifade, fiziksel çekicilik ve kişi hakkında çok sınırlı bilgiye dayanmaktadır; Mehmet'in güçlü ve ani duygularının başlangıçta yalnızca tek taraflı bir his olabileceği mümkündür. Illouz, "eşsiz olarak algılanan kişinin idealize edilmesinin" geleneksel aşk biçiminin bir parçası olduğunu belirtmektedir (Illouz 2016, s. 522). Ancak bir sonraki cümlede Mehmet flört sürecinden bahsetmektedir. Flört aşamasındaki bir araya gelme, Mehmet'in duygularının tek taraflı olmadığını teyit eder.

Beşpınar ve Beşpınar (2017), Türkiye'de 1978'den bu yana bu dinamiklerin önemli ölçüde değiştiğini ve bunu ailelerin derin bir dönüşümü olarak değerlendirdiklerini ortaya koymuşlar. Partnerlik ve aileye dair beklentiler ve anlayışlar değişmiştir, bu nedenle artık aşk evlilik için temel bir gereklilik olarak görülmektedir. Aile hayatındaki değişim sosyal değişim fikri ile uyumludur (Kağıtçıbaşı, 2011).

Mehmet, eşi bekarken ona ilişkinin nasıl devam etmesi gerektiğini sormuş çünkü bu soruyu kızın ailesi sormuştur: "Şöyle hani artık şey dedi eşim ailem artık soruyor, nasıl yapalım gibisinden. Ben de babama açtım konuyu. Zaten sevgili olduğumuzu biliyorlardı. Ya dedim hani artık şey, biz belli bir senedir de birlikteyiz de artık". Mehmet, babasına uzun süredir birlikte olduklarını ve evlenmeye bir tür onay almak için bu konuyu açtığını belirtmiştir. İlişkinin uzun sürmesi, evliliği olumlu bir referans olarak değerlendirmelerine neden olmakta ve kız arkadaşının ailesinin evlilik beklentisini doğurmuştur. Kız arkadaşının aile baskısı veya beklentileri, evlilik arzusunun araçsallaştırmış olabilir, ancak çiftin ailelerinden bağımsız olarak romantik bir ilişki yaşaması ve ebeveynleri aralarındaki mesafe önemlidir. Eş seçerken ebeveynlere bağımlı olmadıkları için bu karar özerk olarak kabul edilebilir. Avrupa-merkezci düşünceye göre, modern çiftlerin evlilik dışı birlikteliği seçmeleri daha özgür ve anlaşılır bir karar olarak görülebilirken, evlilik için ebeveynlerin devreye girmesi karmaşık gelebilir (Giddens 1992; Illouz 2011). Bu bağlamda, 'özerklik ve ilişkisellik benlik' kavramları kültürel olarak belirleyici bir rol oynamaktadır (Kağıtçıbaşı, 2005).

Diğer bir çıkarım ise ebeveynlerin, çocuklarına romantik ilişkileri için alan tanidiklerini gösterir. Mehmet ve kız arkadaşının ilişkisi, ailelerden bağımsız olarak bir süre devam etmiş ve modern bir ilişki biçimi olarak değerlendirilmiştir (Meinzen, 1980). Ancak, belirli bir noktadan sonra, evlilik düşüncesi olmadan devam eden bir ilişki, kız arkadaşının ailesi ve muhtemelen partnerin kendisi tarafından kabul edilemez hale gelmiştir. Evlilik ise bu ilişkiyi meşrulaşacak ve aileleri etkinleştirecek önemli bir enstrümandır. Böylelikle ikili romantik ilişkiler aileler tarafından tanınır ve çocukları için onur duyarlar (Üskül ve diğerleri, 2023). Valdes Cifuentes ve arkadaşları (2013) sosyal psikolojik çalışmalarından bulgularından biri, Türk kadınlarının bekârken hamile kalmasının, evlilik piyasasında fırsatlarını belirgin şekilde azalttığını göstermiş olmasıdır. Bu görüşmede, hamilelik nedeniyle normların bu kadar dramatik bir şekilde ihlali söz konusu değil, daha ziyade çiftin ebeveyn onayı olmadan yakınlık deneyimleriyle romantik bir birlikteliğe girmesi nedeniyle normların daha az ihlali söz konusu. Ancak yukarıdaki çalışmada, mahremiyetin korunması hamilelikle büyük ölçüde bozulmaktadır. Desteklenmeyen mahremiyet ya da yakınlık kadının onuruna ve aile kurumuna zarar vermektedir (Üskül ve diğerleri, 2023). Evlilik burada koruyucu bir namus kapsülü işlevini üstlenir. Mehmet'in kız arkadaşının ailesinin uzun romantik ilişkilerinin sona ermesinden endişe duyması tesadüf

değildir. Hakim toplumsal norm, ebeveynlerin evlenene kadar çocuklarının hayatından sorumlu olduklarıdır.

Uzun süreli romantik ilişkiler, Batı dünyasının seküler değerleriyle uyumlu olsa da evliliğin gelecekteki rolüyle çelişmiştir. Toplumsal ve kültürel normlar, kadının statüsü ve değerini 'evlenilecek' ya da evlenilmeyecek olarak sınıflandırır. Mehmet her ne kadar kendi kız arkadaşını bu şekilde sınıflandırmasa da toplumsal normlar bu yönde bir beklenti oluşturmaktadır. Mehmet'in kız arkadaşı ailelerinin onaylarının alınmasında ısrarcıdır ve uzun süreli bir ilişkinin ebeveynlerin etkisi veya evlilik olmadan sürdürülemez olduğunu belirtmiştir. Mehmet, ilişkisine kendi iradesiyle başlamış ve üniversite dönemi ile sonrasındaki uzun birlikteliklerine rağmen, evlilik kararında ailesine danışmayı gerekli bir adım olarak görmüştür. Evlilik kararını ailesinin müdahalesi olmaksızın alabileceği durumda olmasına rağmen, ailesine danışmak, zorunluluktan ziyade onların onayını ve desteğini kazanmak amacıyla, duygusal bağlılığın bir göstergesi olarak gerçekleştirilmiştir. Bu da ebeveynlere itaatin hala değerli kültürel bir değer olduğunu göstermekte ve ebeveynlerin çocuklarında en çok arzu ettikleri niteliklerinden biri olarak kabul görmektedir (Kağıtçıbaşı ve Sunar 1997).

Bir başka görüşmeci olan Mine, şimdiki eşiyle henüz öğrenciyken arkadaşının aracılığıyla tanıştığını söylüyor ve şöyle devam ediyor:

"Bir arkadaşım da eşimle tanışmadan bi kaç gün önce, bazı şeylerin var, duvarların var, onu Yık- yıkarsan güzel şeyler elde edeceksin demişti ve eşim benden bir yaş küçük (.) ben de benden küçük asla ay falan diye dalga geçiyordum [...] ondan sonra neyse tanıştıktan sonra // mhm // arkadaşım dedi ki bana bak ben sana söylemişim di mi, duvarlarını yık, mutlu olacaksın diye [...]"

İradesini, dürtülerine ve duygularına karşı kullandığı için davranışları da muhtemelen olumlu görülecektir ve müslüman grupta bu nedenle daha da fazla değer görecektir ve saygı duyulacağı beklenebilir (Schwartz 1992; Markus & Kitayama 1991; Triandis 1994; Üskül ve diğerleri, 2023). Eda, kişisel mahremiyetine saygı göstererek ilişkisini aile üyeleriyle paylaşmayı tercih ederek kendi değerlerini koruma yolunu seçmiştir.

Mine, eş seçiminde doğrudan kendi tanıştığı ya da ailesi yerine, arkadaşları aracılığıyla bir eş adayı seçmiştir. Eş bulma sürecinde, evleneceği kişinin kendi yaşından küçük olmaması gibi sabit bir kriteri de bir sınır olarak belirlemiştir (Mine 2018, s. 316f). Fakat çevre desteğiyle bu normu çiğneyerek, evleneceği kişiyle tanışmış ve evlenmek yani aynı manaya gelen mutlu olmak için bazı sabit görüşlerin değişmesi gerektiğini öğrenmiştir. Evlenmek için bir partner bulmak, mutluluk olarak değerlendirilmiş ve mutluluk, belirli evlilik adımların atılması için gerekli bir unsur olarak görülmüştür.

"Tanışalı daha bi hafta olmuştu ben seninle evlenicem (gülme) dedi. Aynen yani biz hep yani hep ciddi olacak şekilde ilerledik [...]. Evlilik kararı, iki sene sonra askere gitti, bir yıl askerliğini bekledim, ondan sonra döner dönmez nişanlandık, [...] tanıştıktan sonra dört sene içerisinde (.) evlendik (Görüşmeci Mine).

Mine'nin şimdiki eşi, Mine'yi evliliğe ikna etmede aktif bir rol üstlenmektedir. Aşık olup, sevgiliyle evlenmek istemektedir. Mine için de ilişkinin en baştan evliliğe yönelik olması, mahremiyet algısı ve kadının değeri ile ilişkilendirilebilir. Her iki tarafın da evliliğe yönelik olarak sergiledikleri aşk ilişkisi, amaca yönelik rasyonel bir davranış biçimidir. Mine ve eşi toplamda yedi yıldır birlikteler ve flört dönemi ile nişanlanma süreci yaklaşık dört yıl sürmüştür (Görüşmeci Mine). Evlilik kararının tanıştıktan iki yıl sonra alınması, kişilerin birbirlerini tanımaya ve iletişimsel mahremiyeti kurmaya çalışmaları ile ilgili olduğu düşünülebilir. Buna karşın, Mine'nin eşi askerlik görevi nedeniyle beklemiş olup, bu durum belirli kriterlerin evlilik ve nişanlılık için uygun hale gelmesini sağlayarak yaşam evrelerinin derecelendirmiştir.

Bu görüşmede, ailelerin evlenme sürecine aktif olarak dahil olduğu belirtilmiş fakat detaylı bilgi verilmemiştir. Evlilik öncesinde, isteme, nişan ve düğün gibi belirli gerekli seremonilerin gerçekleştirildiği ifade edilmiştir. Ayrıca, kocasının ailesinin evlilik sonrası maddi destek sağlayacağına dair bir vaat bulunduğu ancak evlendikten sonra eşinin ailesinin verdiği maddi destek sözlerini tutmadığını belirtmektedir. Eş seçiminde kendi tercihlerine göre hareket

etmelerine rağmen evlilik sürecinde ailelerinin onayını almış ve ailelerini sürece dahil etmişle fakat bu maddi destek sağlama beklentisini ortaya çıkarmıştır. Tanışma süreci, bir arkadaş aracılığıyla gerçekleşen diğer bir görüşmeci İrem şöyle anlatmaktadır:

“Eşimle bir arkadaşım vasıtasıyla tanıştım. Hep beraber eğlenmeye gittiğimiz bir ortamda. Tanıştım. Arkadaşımın sevgilisi eşimin de yakın arkadaşıydı [...]. Ondan sonra flört etmeye başladık. Sekiz yıl sonra da. Sevgilimizin- sevgililiğimizin 8. yılında da evlendik” (Görüşmeci İrem).

İrem ve şimdiki eşinin belirli benzerlikleri arkadaşlar tarafından keşfedilmiş olup birbirlerini daha iyi tanımalarını sağlayan uygun bir ortam sunmuştur. Yani burada arkadaşlarının bir nevi çöpçatanlık yaptığı ve böylece bir güven ortamı sağladığı söylenebilir. Bu bağlamda, arkadaş ortamındaki tanışıklık sevgililik sürecini pekiştirmiş olabilir (Kunst-Wilson ve Zajonc, 1980). Klasik bir görücü usulü evlilik olmasa da arkadaş aracılığıyla şimdiki eşiyile tanışmıştır. Mine ve Eda'da aynı durum söz konusudur. Bu durum, görücü usulünün modern bir versiyonu olarak değerlendirilebilir.

Eşim aslında daha öncesinde çok daha önce evlenmek istedi de benim evliliğe karşı bir şeyim var. Hala var da, birlikte evde yaşadık son iki buçuk yılını. [...]. Türkiye'de yaşadığımız için açıkçası, evliliğe ben de yöneldim en sonunda. Şte kararımızı bir anda aldık böyle. Biraz da aileleri mutlu etmek için” (Görüşmeci İrem). Görüşmeci evliliğin gerekli olduğunu düşünmezken, eşi evlenmeye isteklidir. İrem ve eşi için, fiziksel ve iletişimsel mahremiyet evlilik öncesinde yaşanan bir normallik veya gereklilik olarak değerlendirilebilir; evlenmeden iki yıl önce birlikte yaşamış olmaları bu durumu desteklemektedir. Bu bağlamda, evlilik, yalnızca sembolik bir imza olarak algılanmış ve ailelerin geleneksel bakış açılarına bir tür saygı olarak yorumlanmıştır.

İrem'in mahremiyet ya da yakınlık anlayışı Eda, Aysu ya da Nilay gibi muhafazakâr eğilimli görüşmecilerden farklıdır. Ancak İrem'in bu farklı anlayışı, içinde yaşadığı toplumda tamamen özgür olmadığını ve hâlâ kısmen bu formlara bağlı olduğunu gösteriyor. Bu kısıtlayıcı etkinin ağırlıklı olarak aileden geldiğini söylemek yanlış olmaz. Bu bakış açısı, evlilik kurumunun önemini azalmamasını, aksine evliliğin doğallaştırılmasını sağlıyor.

İrem, evlilik sürecini ve kutlamalarını şu şekilde özetlemektedir: Evlilik için resmi nikah İstanbul'da yapılmış, Kına yapılmasını istememiş ve nikah sonrası arkadaşları tarafından organize edilen bir kutlama gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, babalarının isteği doğrultusunda, memlekette bir düğün yapılmış, ancak bu düğün çoğunlukla arkadaşlarla eğlenme şeklinde olmuştur (Görüşmeci İrem). İrem, burada kına kutlamasını yapmamış ve bu durumu vurgulayarak, ailesine karşı farklı bir görüş sergilediğini ve eylemselliğini ortaya koymuştur. Düğün ritüeli ise, ailelerin isteklerine göre memlekette yapılmış olup, aynı zamanda eğlence amacıyla geleneksel kutlamaların arkadaşlarıyla kendi yaşadığı şehir olan İstanbul'da farklı formlarda gerçekleştirmişlerdir. Kendi ve arkadaşlarının istekleri doğrultusunda otantik kutlamalar yapılmış olmasına rağmen, geleneksel olarak kabul edilen kutlama geleneği de yine yerine getirilmiş ve aileye olan duygusal bağlılığı onaylamıştır. İrem, diğer katılımcılara göre daha yüksek bir eğitim düzeyine sahip bir akademisyendir. Bu durum, eğitim faktörünün onun daha özgün ve otantik bir kimlik geliştirmesinde etkili olabileceğini gösteriyor. Ayrıca, evlilik kararı ve evlilik ritüellerine uyum sağlama konusunda da belirgin bir fark yaratmış olabilir (Kağıtçıbaşı, 2007).

Türkiye'de 1978'den bu yana bu dinamiklerin önemli ölçüde değiştiğini ve bunu ailelerin derin bir dönüşümü olarak değerlendirdiklerini ortaya koymuşlar (TAYA 2011 verileri), Partnerlik ve aileye dair beklentiler ve anlayışlar değişmiştir, bu nedenle artık aşk, evlilik için temel bir gereklilik olarak görülmektedir (Beşpınar ve Beşpınar, 2017).

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Eş seçiminin konseptleştirilmesi ile, Kağıtçıbaşı (2005) tarafından geliştirilen özerklik ve bağlılık kavramları ile ilgili ilişki boyutlarıyla kültüre özgü benzerlikler göstermiştir. Her ne kadar modernleşmeye yönelik bir eğilim olsa da, bu araştırmada kuramsal olarak Kağıtçıbaşı'nın

özerk-ilişkisel benlik modeli kültürel anlamda sonuçlara daha örtüşen bir hibrid yaklaşım görülmektedir.

Yukarıdaki incelemeler, eş seçmenin iki baskın yolu ortaya çıkmıştır. Burada kategoriden çok spektrum düşünülmelidir. Evliliğe geçişte ilk yol, kök ailelerin yani ebeveynlerin partner seçiminde dahil olduğu, birbirine bağımlı ve gelenekleşmiş tanışma sürecidir. Kısaca görücü usulu (Meinzen, 1980). Spektrumun diğer ucundaki baskın taraf ise, yakın tanıdıklar ve akrabalar arasında partner arayışı veya tamamen bağımsız ve aracısız partner seçimidir. Eş arama ve evliliğe geçiş süreçleri birbiriyle yakından bağlantılı ve sıklıkla bir arada görülmüştür.

Analizlerde elde edilen ortak sonuçlardan biri, tüm katılımcıların aileleri evlilik kararına dahil olmuş ve ailenin rızası tüm katılımcılar tarafından çok önemli olarak algılanmış olmasıdır. Aileye duygusal yakınlık, itaat ve saygı gibi göreceli toplulukçu toplumdaki faktörler bireysel tercih olan eş seçiminde önemli bir rol oynamıştır (Kağıtçıbaşı, 1997). Evlilikte eş seçiminde ailenin önemli olması, Türkiye gibi onurlu kültürlerde bireylerin ailelerinin değer ve beklentilerini koruma arzusu ile yakından ilişkilidir; çünkü bu kültürlerde bireylerin toplumsal prestiji ve onuru ailelerinin onuru ile iç içe geçmiş bir şekilde değerlendirilir (Üskül ve diğerleri 2023).

Ayrıca ebeveynlerin perspektifinden de yetişkin çocuklarının evlilik ve mutluluklarına ilişkin kararlarda duygusal destek sağlama eğiliminde olduğu sonucuna varılmış, bu destek, ebeveynlerin istemedikleri gelin veya damat söz konusu olduğunda bile devam etmiştir. Bu ebeveynlerin çocukları için olan eş seçimindeki kontrolünün değişken bir dinamik yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Aileler çocuklarının kararlarını destekleyerek onlara belirli bir özerklik alanı sağlamış duygusal bağlılık ve yakınlığı korumaya özen göstermişken, çocuklar ise evlilik kararları olarak var olan kültürel değerlerle uyum sağladıklarını göstermektedir. Kısaca aileyi evlilik kararına dahil etmek, özerk bir tercih olup, bu durum Kağıtçıbaşı'nın özerklik-ilişkisel benlik yapısı ile büyük bir uyum göstermektedir. Bu davranış ve karar örüntüsü, Illouz ve Mahlmann'ın analizlerinden farklı sonuçlar göstermektedir ki bu da Türkiye'nin toplumsal değişim sürecinin Amerika ve Almanya gibi "batı" ülkelerinden farklı olduğunu göstermektedir (Bhabha 2012). Son dönem kültür psikolojik çalışmalar da akdeniz ülkelerinin, Türkiye örneğindeki gibi bölgesel olarak değişen onur kültürleri ve özgünlük hakimken, bazı bölgelerde daha özgür ve bireyselci tutumlar da görülebildiğini kanıtlamıştır (Üskül ve diğerleri 2023).

Eş seçimi spektrum olarak değerlendirildiğinde, spektrumun en geleneksel ucu olan: 'Görücü usulü' bir evliliğe girmeden önce potansiyel eşler ebeveynlerin ilk adımdan itibaren çocuklarının evlilik kararlarına müdahil olduğunu göstermiştir. Bu, kişinin eş seçimini kolaylaştıran, belirli kriterlerin yerine getirildiği pratik ve rasyonel bakış açısı sağlamıştır. Ebeveyn evinden ayrılmak, bireyin partneriyle özerk bir benlik geliştirmesinin önünü açar. Bireyler evlenme ile ebeveynleri tarafından tanınan bir bağımsızlık kazanırlar (Honneth, 1992). Psikolojik açıdan veya batılı bir perspektiften bakıldığında, bu algı ve yetişkinler için kullanılan 'çocuklar' kelimesi, bağımlı bir ebeveyn-çocuk ilişkisi olarak görünebilir. Yerli perspektiften ise evlilik, bir yabancıyla hayatını birleştirmek önemli bir bağımsızlık anıdır. Çocuk algısı, genellikle annelik ve babalık rolleriyle eşitlenen özerk bir eşe dönüşür. Ayrıca görücü usulu ile ailelerin olumlu yaklaştıkları potansiyel eşler ve aileleri ile, eşler kendilerine ailesinden daha bağımsız, eylem yeteneği daha güçlü ve özgürleştirici bir fırsat olarak kullanabilir. Kısacası, evlilik öncesi partner seçiminde ailenin beklentilerine uyum sağlayarak ailenin bağlılığının ötesine geçebilir. Bu nedenle görücü usulü evlilik, ideal evliliğin otantik - özerk bir biçimi olarak görülebilir. Araştırmanın sınırlılıkları arasında, görücü usulü evliliğin olumsuz yanlarının incelenmemiş olması araştırmanın kapsamını daraltmış. Başka bir çalışmada, görücü usulü evliliği olumsuz deneyimleyen bireylerin incelenebilir.

Kontrast olarak, spektrumun diğer ucu 'kendine partner arama' düşünülebilir. Bu eş aramanın modern yönünü göstermektedir. Makaledeki örnekte, Mehmet dışındaki katılımcıların büyük bir kısmı partnerlerini yakın çevrelerinden veya arkadaşları aracılığıyla tanımışlardır.² Bu noktadaki örnekler, yani ilk görüşte aşk veya çevrimiçi partner bulma siteleri aracılığıyla eş

² Bu durum, örneklemin genelinde, partner bulma sürecinin çoğunlukla sosyal çevre ve arkadaşlar aracılığıyla gerçekleştiğini göstermektedir.

bulma gibi durumlar çok az sayıda temsil edilmiştir³. Bu bulgu, örnekleme partner bulma sürecinin yaygın yöntemlerini vurgularken, alternatif eş bulma yollarının sınırlı bir şekilde temsil edildiğini ortaya koymakta ve Illouz'un (2015) partner arama ve görüşmelerine karşıtlık içeren bir açı getirmektedir. Evlilik söz konusu olduğunda, ailelerin dahil olmadığı bir süreç genellikle marjinal olarak kabul edilebilir, çünkü onur kültürlerinde itibar büyük önem taşır ve bu, Akdeniz kültüründeki onur algısıyla örtüşmektedir (Üskül ve diğerleri 2023).

Görüşülen kişilere göre, eşini beğenmek ve romantik duygular evlilik kararlarında beklenen bir normdur. Romantik aşk yoluyla partner seçimi ve partnere duyulan çekicilik, bu çalışma İstanbul örneği için bireysel ve duygusal ihtiyaçların giderek daha önemli hale geldiğinin önemli bir göstergesidir. Ayrıca eş seçiminde çoğu kişi için memleket, etnik köken ve dini benzerlik çoğu kişi için önemli bir rol oynamıştır. Geleneksel çöpçatanlık olarak görücü usulu evlilik yapısının bir yandan korunduğu, diğer yandan ise bu rolün ebeveynler ve aile büyüklerinden ziyade akran tanıdıklar tarafından üstlenildiği görülmektedir. Aile ile aynı sosyo-kültürel yönelimin doğal olarak beklendiği coğrafi yakınlık sınırlamasıyla başlamıştır. Eş bulmanın bu yolu, ailenin mekânsal ve sosyal çevresinde geleneksel görücü usulü evlilik kalıplarını araması bakımından standartlaştırılmıştır. Aileler arası tanışıklık, ailelerin ve eşlerin kültürel-dinsel değerlerini ve gündelik pratiklerini tanımlamaya veya kategorize etmeye yardımcı olur. Buradaki benzerlik sadece mekansal yakınlık değil, aynı zamanda kültürel ve dini benzerlik anlamına da gelir ve yaygın sosyo-psikolojik görüşten farklıdır (Marcus ve Kitayama, 1990). Kağıtçıbaşı'nın özerk-ilişkisel benlik modeli ve Straub'un kültürel psikoloji anlayışına göre, ideal eş seçimi çeşitli şekillerde kendini göstermiş. Aynı zamanda, onur kültürünün bu örnekleme de, Ayşe Üskül'ün kuramıyla büyük bir uyum içindedir (Üskül ve diğerleri 2023). Görücü usulü evlilik günümüzde sadece aileler aracılığıyla değil, aynı zamanda sosyal arkadaş çevresi aracılığıyla da kendini göstermektedir. Bu yaklaşım, eş seçiminin yalnızca bireysel ihtiyaçları değil, aynı zamanda sosyal çevrenin norm ve beklentilerini de yansıttığını ortaya koyar.

Fiziksel ve iletişimsel yakınlık (*Mahremiyet*), bazı bireyler için evlilik öncesi yakınlığın uygun görülmemeyen bir durum olarak değerlendirilirken, diğerleri tarafından ise tartışılmaya gerek olmayan olması gereken bir norm olarak kabul edilmiştir. Illouz (2015) ve Mahlmann'a göre (1996) iletişimsel ve fiziksel yakınlığın olmadığı evlilik öncesi dönem, geleneksel bir örüntüdür. Geleneksel örüntüler, modernlik ile çelişen yapılar olarak değerlendirilmektedir. Modernlik yapısının varolan normlar ile çelişmesinin nedeni, onur kültürünün varlığı yani itibarın önemidir (Bhabha 2009; Üskül ve diğerleri 2023). Ayrıca, mahremiyetin korunması ve paylaşılmaması, aile itibarı ile doğrudan ilişkilidir.

Özetle, evlilik kararında bireylerin aileleri ile olan ilişkilerinde özerliklerinin modernleşme yönünde arttığı ve geleneksel normların daha önemli kabul eden kişilerde ise özerkliğin farklı şekilde yaşandığını göstermiş. Hibrit eş seçim süreçleri gözlemlenmiştir.

KAYNAKÇA

Ahmed, L. (1992). *Women and Gender in Islam: Historical Roots of a Modern Debate*. Yale University Press.

Akyıl, Y., Üstünel, A. Ö., Alkan, S. & Aydın, H. (2015). Türkiye'de Çift ve Ailelerle Çalışan Uzmanlar: Demografik Özellikler, Eğitim ve Klinik Uygulamalar. *Psikoloji Çalışmaları Dergisi*, 35(1), 57-84.

Beck, U. ve Beck -Gernsheim, E. (2012). *Aşkın normal kaosu*. İmge Kitabevi.

Berger, P. L. & Kellner, H. (1965): Die Ehe und die Konstruktion der Wirklichkeit. Eine Abhandlung zur Mikrosoziologie des Wissens. *Soziale Welt*, 19, 220-235.

Beşpınar, F. U. & Beşpınar, L. Z. (2017). Türkiye'de hane halkı yapıları ve evlilik pratiklerinde ikili resim: Geleneklerin yani sıra değişimin yansımaları. *Nüfusbilim Dergisi*, 39(1), 109-149.

³ 22 kişilik örnekleme Mehmet dışındaki tüm görüşmeciler tanıdığı veya sosyal çevresinde bağlantılı kişi ile evlenmiştir.

- Bhabha, H. K. (1994). *The location of culture*. Routledge.
- Bohnsack, R. (2014). *Rekonstruktive Sozialforschung. Einführung in qualitative Methoden*. (9. überarbeitete Auflage). Budrich Verlag.
- Bolak Boratav, H. (2021). Feminizm ve Psikoloji: Sıkıntılı bir İlişki. *REFLEKTİF. Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 143–163. <https://doi.org/10.47613/reflektif.2021.19>
- Boratav, H. (2011). Searching for Feminism in Psychology in Turkey. Rutherford, A., Capdevila, R., Undurti, V. & Palmary, I. (Ed.) içinde, *Handbook of International Feminisms. International and Cultural Psychology*. (ss. ##). Springer, https://doi.org/10.1007/978-1-4419-9869-9_2.
- Bowlby, J. (1980). *Attachment and loss*. Basic Books.
- Chakkarath, P. & Straub, J. (2020). Kulturpsychologie. G. Mey & K. Mruck (Ed.) içinde, *Handbuch Qualitative Forschung in der Psychologie* (1. Baskı) (ss. 284-304). Springer.
- Chakkarath, P. (2023). Die indigen-psychologische Perspektive. U. Wolfradt, L. Allolio-Näcke & P. S. Ruppel (Ed.) içinde, *Kulturpsychologie. Eine Einführung* (ss. 83-92). Springer.
- Deci, E.L. & Ryan, R.M. (2014). Autonomy and Need Satisfaction in Close Relationships: Relationships Motivation Theory. Weinstein, N. (Ed.) içinde, *Human Motivation and Interpersonal Relationships*. (ss. ##). Springer. https://doi.org/10.1007/978-94-017-8542-6_3.
- Erder, S. (2015). *İstanbul Bir Kervansaray (Mi?)*. Göç Yazıları. Bilgi Üniversitesi.
- Eurostat (2022). Marriage and divorce statistics. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Marriage_and_divorce_statistics#Fewer_marriages.2C_fewer_divorce, Erişim tarihi: 15 Mayıs 2022.
- Feeney, J., & Noller, P. (1996). *Adult attachment*. Sage Publications. <https://doi.org/10.4135/9781452243276>.
- Giddens, A. (1992). *The Transformation of Intimacy: Sexuality, Love & Eroticism in Modern Societies*. Cambridge: Polity Press.
- Gottman, J. M., & Notarius, C. I. (2000). Decade review: Observing marital interaction. *Journal of Marriage and the Family*, 62(4), 927–947. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2000.00927.x>.
- Greenfield, P. M. (2009) Linking social change and developmental change: shifting pathways of human development. *Developmental Psychology*, 45(2), 401–18.
- Helga, R. T., & Kalaycıoğlu, H. S., (1999). Legitimation and Reproduction of Domestic Violence in Turkish Families. *Zeitschrift für Türkeistudien*.
- Horkheimer, M. (Ed.). (1936). *Studien über Autorität und Familie*. Schriften des Instituts für Sozialforschung, 5, 947.
- Imamoğlu E. O. (2000). Changing gender roles and marital satisfaction in Turkey. In Acar F., Güneş-Ayata A. (Eds.), *Gender and identity construction: Women of Central Asia, the Caucasus and Turkey* (pp. 101-116). Brill.
- Illouz, E. (2015). *Die Errettung der modernen Seele*. Suhrkamp.
- Illouz, E. (2016). *Warum Liebe weh tut. Eine soziologische Erklärung*. Suhrkamp.
- Kara, N., Balcı, B. B., & Araz, A. (2022). Evlilik Kalitesi, Doyumu ve Uyumu Üzerine Çiftlerle Yapılan Boylamsal Çalışmaların Sistemik Derlemesi [Systematic review of longitudinal studies with couples on marital quality, satisfaction, and adjustment]. *Türk Psikoloji Yazıları*, 25(50), 56–94.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1996). The autonomous-relational self: A new synthesis. *European Psychologist*, 1(3), 180–186. <https://doi.org/10.1027/1016-9040.1.3.180>.
- Kağıtçıbaşı, C. & Ataca, B. (2005). Value of children and family change: a three-decade portrait from Turkey, *Applied Psychology. An International Review*, 54(3), 317–37.

- Kağıtçıbaşı C. (2005). Autonomy and relatedness in cultural context: Implications for self and family. *Journal of Cross-cultural Psychology*, 36, 403-422.
- Kağıtçıbaşı, C. & Ataca B. (2015). Value of children, family change, and implications for the care of the elderly. *Cross-Cultural Research*, 49(4), 374-392.
- Leung, A. K.-Y., & Cohen, D. (2011). *Within and between cultures: The cultural logic of honor and dignity*. *Psychological Science*, 22(4), 508-514. <https://doi.org/10.1177/0956797611402517>
- Kunst-Wilson, W. & Zajonc, R. (1980). Affective Discrimination of Stimuli That Cannot Be Recognized. *Science (New York, N.Y.)*. 207. 557-8. [10.1126/science.207.4430.557](https://doi.org/10.1126/science.207.4430.557).
- Markus, H., & Kitayama, S. (1991). Culture and the self: Implications for cognition, emotion, and motivation. *Psychological Review*, 98(2), 224-253. <https://doi.org/10.1037/0033-295X.98.2.224>
- McPherson, M., Smith-Lovin, L., & Cook, J. M. (2001). Birds of a feature: Homophily in social networks. *Annual Review of Sociology*, 27, 415-444.
- Mahlmann, R. (1991). *Psychologisierung des „Alltagbewusstseins“. Die Verwissenschaftlichung des Diskurses über die Ehe*. Westdeutscher Verlag.
- Mardin, Ş. (2008). *Religion, society, and modernity in Turkey*. Syracuse.
- Ortaylı, I. (2000). *Osmanlı Toplumunda Aile*. Kronik.
- Okman-Fişek, G. & Scherler, H. R. (1996). Toplumsal değişim ve eşler: Cinsiyet senaryolarının sınırlarını genişletme amaçlı bir terapi yaklaşımı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 11(36), 1-11.
- Popper, K., & Eccles, J. C. (1977). *The self and its brain: An argument for interactionism*. Springer.
- Rankin-Esquer L. A., Burnett C. K., Baucom D. H., Epstein N. (1997). Autonomy and relatedness in marital functioning. *Journal of Marital and Family Therapy*, 23, 175-190.
- Ryan, R.M. & Deci, E.L. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychologist* 55, 68-78.
- Schwartz, S. H. (1992). Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. *Advances in Experimental Social Psychology*, 25, 1-65. [https://doi.org/10.1016/S0065-2601\(08\)60281-6](https://doi.org/10.1016/S0065-2601(08)60281-6)
- Shaver, P., & Hazan, C. (1992). Adult Romantic Attachment Process: Theory and Evidence. D. Perlman, & W. Jones (Ed.) içinde, *Advances in Personal Relationships Outcomes Vol. IV*, pp. 29-70). Jessica Kingsley Publisher.
- Sieben, A. and Yıldırım (Gürcüoğlu), A. (2020) Cultural spaces of popularized psychological knowledge: attachment parenting in Turkey, *Culture & Psychology*, 26(3), 335-357.
- Straub, J. (2010). Das Verstehen kultureller Unterschiede. Relationale Hermeneutik und komparative Analyse in der Kulturpsychologie. Cappai, G.; Shimada, S. & Straub, J. (Ed.) içinde. *Interpretative Sozialforschung und Kulturanalyse*. (ss. 39-99). Transcript.
- Straub, J., Chakkarath, P. (2010). Kulturpsychologie. In: Mey, G., Mruck, K. (eds) *Handbuch Qualitative Forschung in der Psychologie*. VS Verlag für Sozialwissenschaften. https://doi.org/10.1007/978-3-531-92052-8_13.
- Straub, Jürgen & Ruppel, P. S. (2023). Relationale Hermeneutik: Theoretisch-methodologische Systematisierungen interpretativer Forschung. Wolfradt U., Lars A. N. & Ruppel, P. S. (Ed.), *Kulturpsychologie – Eine Einführung* (ss.157-172). Springer.
- Sullivan, K.T., Pasch, L.A., Johnson, M.D., & Bradbury, T.N. (2010). Social support, problem solving, and the longitudinal course of newlywed marriage. *Journal of Personality and Social Psychology*, 98(4), 631-644.
- Triandis, H. C. (1994). *Culture and social behavior: The psychology of cultures*. McGraw-Hill.
- Tekce, B. (2004). Paths of marriage in Istanbul: Arranging choices and choice in arrangements. *Ethnography*, 5(2), 173-201.

Türkiye İstatistik Kurumu (2018). Türkiye'de Aile Yapısı Araştırması 2021 Ankara. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Turkiye-Aile-Yapisi-Arastirmasi-2021-45813>, 20.4.2023.

Türkiye İstatistik Kurumu (2022). Evlenme İstatistikleri [Ehstatistikleri] (2001-2021). <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Evlenme-ve-Bosanma-Istatistikleri-2021-45568> 28.2.2022.

Üskül, A. K., Kirchner-Häusler, S., & diğerleri. (2023). Neither Eastern nor Western: Patterns of independence and interdependence in Mediterranean societies. *Journal of Personality and Social Psychology*, 125(3), 471–495. <https://doi.org/10.1037/pspa0000342>

Witzel, Andreas. (2000). Das problemzentrierte Interview. *Forum Qualitative Sozialforschung / Forum: Qualitative Social Research*. 1. 10.1007/978-3-8349-9441-7_29.

Valdés Cifuentes, I., Wagner, M., & Naderi, R. (2013). Heirat und Familiengründung bei Deutschen und türkischstämmigen Personen in Deutschland. *Kölner Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie*, 65(3), 479–504. <https://doi.org/10.1007/s11577-013-0214-9>.

Yıldırım Gürcüoğlu, A. (2023). *İdeale der Konfliktführung in der Ehe in der Türkei. Eine Kultursoziologische und Kulturpsychologische Studie*. Ruhr-Universität Bochum.

EXTENDED ABSTRACT**GENİŞLETİLMİŞ ÖZET****BETWEEN AUTONOMY AND RELATIONALITY: A QUALITATIVE STUDY ON SPOUSE CHOICE PERSPECTIVES****Giriş ve Çalışmanın Amacı (Introduction and Research Purpose):**

In recent years, marriage rates have declined and the age of marriage has risen in Europe and Turkey, indicating that modernization is redefining marriage (Eurostat, 2022; TÜİK, 2022). This study aims to use cultural psychological & sociological approach and Kağıtçıbaşı's autonomous-relational self model to examine partner choice among married individuals in Istanbul from a cultural perspective. It will explore the cultural meaning of partner choosing in marriage and investigate similarities and differences compared to Western examples. This research is important because it aims to examine how modernization and social changes influence notions and practices surrounding marriage within a culturally specific context.

Kavramsal/kuramsal çerçeve (Literature Review):

Kağıtçıbaşı's autonomous-relational self model illustrates how culture shapes individuals' psychological processes, helping us understand this process. The cultural sociological perspective examines how societal changes transform notions of marriage and love, highlighting how these changes reduce the importance of traditional social factors. In this context, cultural psychological models and sociological analyses converge to reveal how modernization impacts individuals' values and ideals regarding spouse choosing. To understand how partner selection processes and family dynamics are shaped within the specific context of Turkey, it is crucial to note that Turkey's psychotherapy and family structure have historically developed differently from "West".

Yöntem ve Bulgular (Methodology and Findings):

Systematic data analysis was conducted using documentary and relational hermeneutic methods (Bohnsack 2010; Straub 2010). All interviews were transcribed, and a commentary table was created. In the interpretation, comparison horizons for minimal differentiation and maximal contrast were used. Interview analyses were discussed with other doctoral students. The relational hermeneutic cultural psychological approach supported the theoretical framework of the study.

Sonuç (Conclusion):

In summary, the analysis indicates that autonomy in relationships with families regarding marriage decisions has increased in line with modernization. However, those who place greater importance on traditional norms experience autonomy differently. Hybrid partner selection processes have been observed, reflecting a blend of both traditional and modern approaches. The research has shown that these different structures indicate that the concepts of proximity and privacy, as cultural values, have meanings distinct from their Western interpretations. The study is limited to a specific group of people in Istanbul. A sample that does not include broader geographical or demographic diversity may make it difficult to generalize the results.

KATKI ORANI BEYANI VE ÇIKAR ÇATIŞMASI BİLDİRİMİ

Sorumlu Yazar <i>Responsible/Corresponding Author</i>	AYŞE YILDIRIR GÜRCÜOĞLU			
Makalenin Başlığı <i>Title of Manuscript</i>	Özerklik ve İlişkisellik Spektrumu: Eş Seçim Görüşleri Üzerine Nitel bir İnceleme			
Tarih <i>Date</i>	11.9.2024			
Makalenin türü (Araştırma makalesi, Derleme vb.) <i>Manuscript Type (Research Article, Review etc.)</i>	Araştırma makalesi			
Yazarların Listesi / List of Authors				
Sıra No	Adı-Soyadı <i>Name - Surname</i>	Katkı Oranı <i>Author Contributions</i>	Çıkar Çatışması <i>Conflicts of Interest</i>	Destek ve Teşekkür (Varsa) <i>Support and Acknowledgment</i>
1	AYŞE YILDIRIR GÜRCÜOĞLU	%100	-	-